

Kot velik, škrlaten kit, ki plava v daljavi in se nato potopi v mračno globino, je sonce počasi tonilo v Egejsko morje. Morje in nebo so zajeli ognjeni zublji. Galebi so iskali zatočišče med čermi, zadnji ribiški čolni so se vračali v pristanišče. Za domačine je bil rajski prizor zgolj barvna optična prevara popoldneva in nič več. Zgolj neusmiljeno minevanje časa, ki se je iztekalo v peščeni uri, v neomajnem, ustaljenem redu vesoljnega sveta. Toda za arheologe in študente so bili ti trenutki, čas, ko je mrak vdiral med zadnje sončne žarke in porajajočo se temo, dokaz nekega drugega, skrivnostnega sveta, ki je obstajal onstran njihove vsakdanjosti. Izmučeni od celodnevne poletne pripeke so hoteli verjeti, da njihovo življenje vendar ni tako prozaično, človek se zateka k želji po življenju onkraj bežnega zemeljskega nehanja. Zmračilo se je že, obala v Fanósu se bo vsak čas napolnila s sencami, dušami iz Odiseje, ki bodo kot večše prhutale po poljih, poraslih z lilijami. Toda tukaj so bili ljudje iz krvi in mesa – in če bi jih zbodel z buciko, bi zavpili od bolečine.

Sedeli so na obali, drug ob drugem, in prisluškovali bučanju morja, pišu vetra, dihanju soseda in morda, kdove, tudi glasu Odiseja, ki je nekoč s svojimi tovariši verjetno plul po teh ožinah. Andréas se je začel pogovarjati z Mirtó, šepetal je, potarnal je, da pogreša Atene, disko. Nato sta se pogovarjala o trgovinah, nakupovanju, parfumih. »Pojdiva enkrat skupaj v novi Mignon,« je bilo slišati Andréasov predlog. Tukaj je bil tudi Dukarélis, kdo bi si bil mislil, in vendar je bilo res, glej ga, kako sedi s spodvitimi koleno, *kajne, gospod profesor*, končno se je uklonil pritisku svojih podrejenih, stopil je s prestola in se odločil, da bo tudi sam preživel nocojšnji

večer tako kot vsi običajni smrtniki. Začuda se zdaj, v temi, ni zdel več tako visok, kot bi bil dan njegovo postavo povečal, noč pa jo je skrčila. Ni veliko govoril, raje je molčal in poslušal, nocoj bo igral vlogo statista. V njegovih rokah je pristala steklenica piva. Nikoli ni bil oboževalec te pijače, toda tako je pač nanese, in ker ni hotel, da bi mu kdo očital vzvišenost, si je vendarle navlažil ustnice, uga-jalo mu je. Samega sebe ni mogel prevarati, *kajne, gospod profesor*, ni se mogel nikamor skriti, lepo mu je bilo tukaj, priznal si je, zdaj ko so se zvezde prižgale na nebeškem svodu in so ga mlada telesa obkrožala kot svetniški sij. Dolgo so molčali in zrli na morje in v nebo, ki sta medtem postala eno.

Poglej ju, Malega medveda s sedmimi bleščečimi zvezdami in zvezdo Severnico, nekoč davno del Zmajevega repa. Spomnila sta jih na posodo v obliki ponve, ki so jo pred nekaj dnevi našli v nekem prazgodovinskem vodnjaku in je imela na dnu vrezano zvezdo. Morda je šlo za kakšno navigacijsko napravo, za astrolab, morda je bilo to ogledalo, morda pa kak obredni predmet. V njihovih mi-slih je vse vrelo od raznih domnev, navsezadnje so bili arheologi, njihova domišljija se je nevarno razbohotila, zlahka so povezali Malega medveda s ponvijo, saj, če bi bili, denimo, duhovniki, bi v njem videli mrtvaški sprevod z globoko žalujočimi sorodniki, in če bi bili taksisti, bi, izkazujoč čast svojim davnim prednikom, trdili, da je to kočija. In tako v nedogled. Zvezda v ponvi je bila, tako so menili, zvezda Severnica, nujno potrebna mornarjem, ki so pluli nekoč po teh pradavnih vodah med Kufonisijskimi otoki: med Kérosom, Ámorgom, Náksosom in Párosom. Njihove misli so tavale po galaksijah, med zvezdnimi meglicami.

»Poglejte, tam je tudi Kefej,« se je zaslišal glas v noči, »s svojo tri-kotno glavo, z eno nogo se opira na severni tečaj, roke pa steguje proti Kasiopeji.«

Na Dukarélisa je to naredilo vtis, ni se mogel upreti skušnjavi in je vprašal: »Andónis, od kod to veš?«

»Nekoč so nam to povedali v šoli, pri fiziki. Pozneje sem tudi sam marsikaj prebral in se naučil.«

Razprl je prste in v zrak narisal domišljjsko obliko Kefeja na levi strani Severnice. Ob njem je lebdela Kasiopeja s svojimi petimi zvezdami.

»Kefej in Kasiopeja sta bila, tako se mi zdi, mož in žena,« je pristavila Angelikí, »kajne, gospod profesor?«

»Ja,« je moral odgovoriti Dukarélis, »bila sta.« »Kefej je bil etiopski kralj, Kasiopeja pa se je nesramno bahala, da je lepša od Here in Nereid. Za las je manjkalo, pa bi zaradi svoje lahkomišelnosti izgubila hčerko Andromedo, Pozejdon je namreč poslal kita, ki je pustošil ob obali. Da bi se pomiril, sta mu Kefej in Kasiopeja ponudila Andromedo. Na koncu jo je Perzej rešil. Ko je Kasiopeja umrla, se je spremenila v ozvezdje. Zato bi bilo dobro, če bi ve, ženske, pazile ...« je rekel v smehu, a mu je bilo nemudoma žal, kajti njegov pogled se je srečal z Andigóninim.

Pogledala ga je s skrivnostnim, neulovljivim, raziskujočim izrazom, tako kot takrat, prvega dne izkopavanja, le da je bil njen pogled tokrat tudi vztrajen. *Arhaični smehljaj*, je pomislil. Ob njej je sedel Mákis, telesni čuvaj, satelit¹⁴, ki se vrti okoli svojega planeta, podložen privlačnosti, ki jo povzroča sila težnosti, tako kot Kefej ob Kasiopeji, tam zgoraj: on je igrača njenih želja in njene pretkanosti. Nato sta obrnila glavi drugam, uprla sta pogled v Kefeja in Kasiopejo, tja daleč v neskončno galaksijo, kjer sta med drugimi ozvezdji tudi večna zakonca, oprijemljiv dokaz večne ljubezni in predanosti.

»Kasiopeja je podobna človeški ključnici,« je pripomnil Pávlos in Dukarélis je na rahlo prikimal, pokazal, da soglaša.

Andónis je vztrajal: »Stari Grki so si predstavljali Kasiopejino ozvezdje kot žensko, ki sedi na prestolu.« Najbolj zanimiv podatek pa je prihranil za konec, ko je pojasnil, da se je kasneje, na

¹⁴ stgr. dorifóros: kopjenosec, telesni stražar; astron. satelit

judovsko-krščanskih upodobitvah nebesnih teles, Kasiopeja spremenila v Marijo Magdaleno, bogve zakaj. Nekateri so seveda menili, da ozvezdje predstavlja kačo, ki je prevarala Evo v raju. «

Noči so bile pravzaprav majhni premori med njihovimi napornimi dnevi, zvezdna potovanja, izgubljena v neskončnosti vsemirja in njihove duše. Toda vesolje se nemara kje konča, Dukarélis pa ni bil povsem prepričan, ali ima njegova duša meje. Gotovo je bilo samo to, da se je njihovo življenje vsak dan začelo in sklenilo z izkopavanjem. In takrat se Dukarélis ni spopadal samo s prazgodovinskimi skrivnostmi, temveč tudi z zagonetnim Andigóninim pogledom, ki ga je spravljal v težak položaj. Razmišljal je, da pri ženskah nikoli ne veš, *kje se konča angel in kje se začne hudič*. Odvrčala je njegovo pozornost, ko so črepinje, vrči in posode v obliki raznih živali prihajale na plano iz drobovja zemlje. Vztrajno je iskala njegov pogled. Sonce pa je žgalo nad vsemi njimi. Veter je dvigal prah iz jarkov in jim bičal obraz. Od škržatov so skoraj oglušeli, od razbeljenih kamnov je žehtelo vanje. Bolj se je odmikal čas, bolj je Dukarélis čutil, kako se ga loteva omotica, valovi vročega zraka so se spuščali z bližnje vzpetine, zdelo se mu je, da mu vdirajo v lobanjo. Glavobol je prihajal in odhajal, pomislil je, da živi v prividih, izgubljen v nekem daljnem času, v jalovem kraju, do pike enakem tukajšnjemu, med pradavnimi suhozidi, med posušenimi svetimi lilijami in materino dušico. Morje se je penilo in se zaganjalo v votle čeri in močilo trdna tla pod njegovimi nogami. Do njegovih ušes so s sunki vetra dospevali neznani glasovi, nerazumljive besede iz morskih globin.

Od časa do časa ga je sililo na bruhanje, morda je bilo od piva, ki ga je spil prejšnji večer, pretiraval je, tega ni bil vaju. Toda na koncu je le ugotovil, da so bili Andigónini čari tisti, zaradi katerih ga je zbadalo v želodcu, bolečina je postajala kronična. Nujno je potreboval ranitidin in cimetidin. Zapustil je skupino, naročil Angelíki in Pávlosu, naj nadzorujeta delo, in se vrnil v vas. Popil je

zdravila, kopel z mrzlo vodo ga je spravila k sebi in do popoldneva si je že opomogel. Zdaj je vedel, kje se skriva vzrok bolečin, odslej bo moral biti previdnejši, moral se bo zaščititi. Igra pod premetenim ozvezdjem Kače je nevarna, *kajne, gospod profesor*.

In vendar, glej ga že spet v Fanósu, med mladimi, sedi na obali, ob ognju, v glavi mu še kar kljuva. Bilo je hladno, pihal je mrzli veter. Tokrat je sam iz Anéstisove gostilne prinesel nekaj steklenic piva, da bi se oddolžil. Pivo je bilo toplo, zato so steklenice zakopali v pesek, ki so ga oblivali valovi. Kmalu se bo pivo ohladilo, vsakdo si bo privoščil steklenico in se odžejal. Bili so zadovoljni, tu in tam je komu ušel rahel nasmeh. Dopoldansko izkopavanje je bilo imenitno. Odkrili so, med drugim, majhen zaklad z lepotili. Našli so pomembno posodje, stekleničke za dišavna olja, kozmetične skrinjice, kovinske pincete, bronaste igle z držali iz diorita, sponke, ogrlice z barvnimi jagodami.

»So bile te reči za žensko rabo?« je Andréas vprašal Dukarélisa.

»Ja, po vsej verjetnosti za žensko. Stekleničke in kozmetične skrinjice so bile namenjene za lepotičenje. Igle za tetoviranje. Tudi na kikladskih idolih so našli sledove tetoviranja: črtkane risbe in očesa.

»Torej so ženske od nekdanj spogledljive,« ga je dopolnil Andónis. »Ženska je večno nujno zlo,« je rekel porogljivo – *hihi* – in si dovolil tenak, starčevski smeh.

»Na freskah v Thíri so ženske zelo elegantne,« je pristavila Angelikí. »Njihovi lasje so umetelno počesani, pričeske okrašene z nizi jagod, vratove jim krasijo ogrlice, ustnice in lica so naličena z rdečilom, verjetno iz svinčevega karbonata.«

»Ja, našli so tudi ženske idole s sledovi barve na vekah in ustnicah,« jim je pojasnil Dukarélis – in medtem ko je govoril, je s kotičkom očesa znova ujel Andigóni, ki ga je zagonetno opazovala. Ob njej je še vedno sedel Kefej v večni vlogi satelita. Dukarélis mu je namenil nekaj skritih pogledov, opazoval ga je bolj zavzeto

kot doslej, iz radovednosti. Črna obleka, vojaški čevlji, dolgi lasje. Redkobeseden, potuhnjen. Klasičen primerek mladeniča, ki je nenadoma odkril anarhizem in ga sprejel z odprtimi rokami, z zagrizenostjo novinca. In vendar, ko je prišel skupaj z Andigóni k njemu v pisarno, da bi opravil pogovor o izkopavanju, tega se dobro spomni, je nosil suknjič starinskega kroja in srajco z velikim, koničastim ovratnikom.

»Nasploh se zdi, da so bili Kikladijci obsedeni z barvami. Cevi iz kosti, ki so jih našli tukaj, so vsebovale ostanke barvil, kot sta azurit in cinober,« je nadaljeval Pávlos z resnim, malodane brezizraznim obrazom, s telesom rahlo obrnjenim v desno, v obrambni drži. Zdelo se je, da tekmuje z Dukarélisom, morda je mislil, da se ugled arheologa začinja in končuje z resnostjo.

»Prav imaš, tako je,« je soglašal Dukarélis.

»Saj res, kakšen je bil položaj žensk v kikladski družbi?« ga je nenadoma, nepričakovano vprašala Andigóni. Ozke proge svetlobe, ognjeni zublji, ki so vztrepetavali pred njimi, so odsevali na njenem obrazu. Bila je lepa, Dukarélis si je moral to priznati.

»Zakaj to sprašuješ? Te je spet popadla feministična histerija?« se je neposrečeno pošalil Kefej, a se nihče ni zmenil zanj. Čakali so na Dukarélisov odgovor. Njegov znanstveni pristop bo odločal o skrivnostih prazgodovine, ki so burile njihovo radovednost.

»Če sodimo po kpicih božanstev, ki prikazujejo skoraj vedno ženske s poudarjenimi, najpogosteje spolnimi atributi, kot so sramni trikotnik, brazda spolovila, prsi, in po tem, da so nekatere ženske upodobljene v visoki nosečnosti ali med porodom, razumemo, kako pomemben je bil njihov položaj, ne glede na to, ali gre za običajne ženske ali za boginje, denimo za Veliko boginjo.«

»Napredni so bili, Kikladijci. Vsepovsod so poudarjali spolno naravo ženske ...« se je vrinil Andónis, »hihi ... to je bilo lepo obdobje.«

Toda Andigóni ni bilo do šale, strogo ga je pogledala in on je otrpnil. Nato je znova uprla pogled v Dukarélisa in čakala, *kajne, gospod profesor*.

»Torej, ženska je imela izstopajoč položaj v družbi zaradi svoje naravne sposobnosti, da poraja nova življenja. Za prazgodovinske ljudi je bila to ena največjih skrivnosti. Seveda so ženske morale skrbeti za vsakdanje reči, skrbele so za otroke in hišo, tkale so, mešile kruh, delale na vrtu, se ukvarjale z lončarstvom, pletle košare. Počele so torej to, kar počne tudi današnja, sodobna ženska ...« je rekel in pogledal naravnost, kar se je redko zgodilo, v Andigónine oči.

»C-c-c,« je tlesknila z jezikom in odkimala. In, lej, lej, pokazala, da se ne strinja. »Vse to so zgolj možni sklepi, nič zanesljivega. Arheologija potrebuje zanesljive dokaze,« je rekla.

Mákis jo je dregnil s komolcem. Kako lahko ugovarja profesorju? Dukarélis je znova opazil komaj zaznaven, skrivnosten nasmeš na njenih ustnicah. Se mu je posmehovala? Spomnil se je na Solona: *Molk žensko krasi*. Ja, posmehovala se mu je.

Andónis se je spet zazrl v ozvezdja na nebu. Stegnil je roke proti Orlu in našel njegovo najsvetlejšo zvezdo, Altair. Nato je pokazal proti Škorpionu, ki se je bahavo razprostiral na mlečni cesti.

»On je umoril,« je rekel, »s svojim smrtonosnim želom Oriona, zato se ga ta, tam zgoraj, še vedno boji. Nikoli se ne približata drug drugemu. Ko eden vzide, drugi zaide.«

Nato so vsi nenadoma umolknili. Tišina je vdiralala mednje kot megla. Samo Pávlos in Angelikí sta, malo stran, nekaj šepetala med sabo. Preostali so se spraševali. Le kaj naj bi se zgodilo? Domišljiji ni treba veliko, da se razbohota.

Dukarélis je vstal, si napolnil pipo z dišečim tobakom in si jo prižgal. Njegov obraz je bil skrit v senci. Iskre, ki so pršele, so ga tu in tam osvetlile, za trenutek, nato ga je spet pogoltnila tema. Bos, s hlačnicami, zavihanimi do srede meč, se je po pesku odpravil

do konca plaže. Bil je živčen. Ob kakšni drugi priložnosti bi ji dal vetra. Še sam ni vedel, zakaj je umolknil, kot bi si pregriznil jezik. S hrbtom se je naslonil na neko skalo in se zazrl gor, visoko, v zvezde, pozno se je začel zanimati za skrivnosti stvarstva. Naj se je še tako trudil, da bi razložil smrtonosno Škorpionovo želo, ga ni mogel najti. Razpenjeni valovi, ki so se pretakali drug v drugega, so dospievali do peščenega roba plaže in mu oblivali gola stopala. Naježil se je, vsakič, ko so se mu zrnca peska in morske trave zapletle med nožne prste. Nato je začutil, da se mu nekdo približuje. Neka senca se je namenila proti njemu.

»Kdo je?«

»Jaz ...« se je zaslíšal glas, ki se je dušil v njenem grlu.

Ustavila se je dva koraka pred njim, ni si upala dlje. Dukarélis je poskušal v temi razločiti njene oči, hotel si je razjasniti njene namere, a je bilo zaman. Se je prišla opravičiti? *Bila je trenutna zabloda, zaneslo me je.* Ničesar ni videl. Toda imel je občutek, da sliši njen dih. Minuta tišine, ki ju je ločevala, se mu je zazdela dolga célo stoletje. Nato sta njegova prirojena plahost in neodločnost splahneli. Ona se ni upirala. Pričakovala je, da bo tako. Dotaknila sta se drug drugega, njegovi prsti so zdrseli po njeni gladki koži, naježil se je, njegovo telo se je napelo, otrdelo, njune ustnice so se združile, sprva plaho, nato pa razvneto, divje. Andigóni ga je ugriznila na rob ustnic, Dukarélisa je zaboletela in je zavpil, bučanje morja je zadušilo njegov glas. Začutil je slan okus lastne krvi v ustih. Ostala je še trenutek v njegovem objemu in se prva odpravila proti ognju, ki je gorel na sredi plaže. Preden je odšla, se je obrnila in zašepetala: »Rekla sem jim, da grem k tebi, da se ti opravičim.« Toda opravičila se mu ni.

Dukarélis si je spet prižgal pipo in se zazrl v temo. Pomislil je, razvnet od Andónisovih besed, da so vsi na tej plaži, od prvega do zadnjega, samo ostanki neke kozmogonije, v svojih telesih nosijo drobce, ki so se razleteli na vse strani sveta v prvih trenutkih

velikega poka, kvarke. Ta mikroskopska telesca, je še pomislil, bodo obstajala tudi po njihovi smrti kot slutnja ali utvara večnosti. Daleč pred sabo je v daljavi razločil komaj zaznavne luči naselij na sosednjih otokih. Zdaj je vedel, kaj je pomenil njen zagonetni pogled, *kajne, gospod profesor*. Karkoli tukaj začneta otok in morje, nadaljujejo ljudje.